

William Camden
Britannia (third edition)
London
1590

BRITANNIA

SIVE
FLORENTISSIMORVM REG=
NORVM, ANGLIÆ, SCOTIÆ, HI=
BERNIÆ, ET INSVLARVM
adiacentium ex intima antiquitate
Chorographica descriptio.

Authore
GVILIELMO CAMDENO.

Nunc tertio recognita, & magna accessione adaucta.

LONDINI impensis Georg. Bishop.
Cum gratia & priuilegio Regiæ Maiestatis.
1590

.....

239

<191>

Cantium.

Ad Cantium nunc perueni, quam regi=
onem licet Guilielmus Lambar=
dus, vir insigni eruditione, & moribus
sanctissimis ornatissimus, adeo graphice
iusto volumine descripserit, vt curiosa
eius fœlicitas pauca aliis reliquerit;
pro suscepti tamen operis ratione, eam
quoque percurram, & ne sublesta, vt in=
quit Comicus, fide me agere quis existimet, eum mihi fundum,
& fontem fuisse libens merito hic agnoscam.

Carion cor=
rupte apud
Diodorum
Siculum.

Nomine antiquo non dum tempus hanc regionem spoliavit,
sed vt Cæsari, Straboni, Diodoro Siculo, Ptolemæo, & reli=
quis Cantium dictum fuerit, sic Saxonibus, teste Nennio,
Cantuarland, id est regio virorum Cantium incolentium,
& nobis Kent. Hoc nomen a Caint, quæ Britannis frondem
sonat, quia olim syluis opaca fuerit, deducit Lambardus. Ego
vero, (si coniecturam interponere liceat) cum ingenti angulo in
ortum hic Britanniam excurrere viderim, obseruarimque eius=
modi angulum in Scotia Cantir dici, incolas item alterius an=
guli, in ea parte insulæ Cantas Ptolemæo vocari, Canganos e=
tiam in Wallia alterum angulum tenuisse, (vt taceam Canta=
bros, qui angulum etiam inter Celtiberos insederunt) qui vt v=
nius originis, vnus ita linguæ, cum nostris Britannis fuere; con=
iectarim a situ nomen inditum, eoque magis, tum quod Galli no=
stri, * Canton pro angulo vsurparint, & a veteri (vt probabi=
le est) Gallorum lingua: non enim e Germanica, vel Latina est,
quæ cum illa vetusta, huius recentioris Gallici idiomatis sunt
matrices: tum quod Angulus hic ager a veteribus omnibus
Geographis dicatur. Grandi etenim angulo Galliam prospectat,
Tamisis æstuario, & Oceano omni ex parte circumfusus, nisi qua
ad occidentem Solem, Surreiam conterminam habet.

<192>

* Vnde Can=
ton in arte
Heraldica pro
angulo, &
Heluetiorum
pagi Canto=
nes, quasi an=
guli a Gallis
dicti.

240

Kent.

Regio est inæqualis, ad occasum planior, &
sylvius vmbrosa, ad ortum surgentibus col=
lis.

libus excelsior. Incolæ, qua a Tamisi ad Austrum patet, in tres areas, siue portiones (Gradus vocant) distinguunt, quarum superiorem ad Tamisim salubrem, sed minus opulentam esse ferunt, mediam, & salubrem, & opulentam: inferiorem vero opulentam, sed insalubrem, vtpote quæ magna ex parte est vliginosa. Pratis tamen pasuis, aruisque vbique fere læta, pomis ad miraculum abundans, nec non Cerasis, quæ anno a Roma condita 680. in Italiam e Ponto deucta, & vicessimo supra centesimum post anno in Britanniam translata, fœlicissime hic proueniunt, multumque agri occupant, arboribus in quincuncem, iucundissimo spectaculo directis. Villas, & oppida habet frequentissima, stationes satis tutas, ferri venas nonnullas, sed aerem crassiusculum, ob halitus ex aquis euaporantes. Incolis ea humanitatis laus, quam Cæsar olim tribuit, etiamnum iure debetur, vt virtutem bellicam taceam, quam tantam in Cantianis fuisse Monachus quidam scripserit, vt in procinctu, exercitus frons illis tanquam triariis, merito inter Anglos debeatur. Quod etiam comprobatur in suo Polycratice Ioannes Sarsburiensis. 'Ob egregie,' inquit, 'uirtutis meritum, quam potenter, & patienter contra Danos exercuit Cantia nostra, primæ cohortis honorem, & primos congressus hostium vsque in hodiernum diem in omnibus præliis obtinet.' Quorum etiam in laudem scripsit Malmesburiensis. 'Gens rustica, & vrbana Cantii, plusquam cæteri Angli, antiquæ nobilitatis conscientiam adhuc spirat, & ad honorificentiam, & hospitium cuiuslibet prior, & ad pulsandas iniurias senior.'

Plin. lib. xv. cap. xxv. Cærasa in Brit. translata.

Militaris Cantianorum virtus.

<193>

I. Cæsar.

241

bitus, littore non sine graui pugna potitus est. Cum secundo etiam nos adiret, hic exercitum exposuit, Britanque cum equitatu & essedis ad Sturum flumen animose exceperunt, sed a Romanis cito repulsi se in syluas subdlexerunt. Inde cum equitatu Romano acriter prælio in itinere conflixerunt, ita tamen vt Romani omnibus partibus superiores fuerint, at intermisso spatio rursus in Rom. impetum fecerunt, per medios audacissime perruperunt, interfectoque Laberio Duro, militum Tribuno, incolumes se receperunt, posteroque die ad pabulatores aduolarunt, &c. quæ apud ipsum Cæsarem legas. Quo tempore Cantio præfuerunt Cyngetorix, Caruilius, Taximagulus, & Segonax, quos ille, vt reges deuicisse videatur, Reges vocat, cum tantum reguli fuerint, vel melioris notæ nobiles. Constabilito Romano Imperio, sub Præsidi Britannicæ Primæ censebatur. Ora vero maritima, quam Littus Saxonicum dixerunt, vti etiam littus oppositum a Rheno ad Xanctones, præfectum habuit a Diocletiani tempore, quem Marcellinus 'Tractus maritimi Comitum,' Notitiarum liber 'Spectabilem virum littoris Saxonici Comitum per Britanniam' vocat, Cuius munus erat littus per opportuna loca præsidiis ad barbarorum latrocinia reprimenda communire. Sub dispositione autem erat illustris Magistri peditum quem Præsentalem dixerunt, qui præter præsidia ad portus, in omnia momenta Victores Iuniores Britannici, Primanos Iuniores, & Secundanos Iuniores (hæc sunt cohortium nomina) illi assignauit. Officium autem habuit hoc modo. 'Principem ex officio magistri præsentalem

Comes littoris Saxonici.

Liber Notitiarum.

Guardianus V. Portuum. <194>	<p>lium a parte peditum, Numerarios duos, Commentariensem, Cornicularium, Adiutorem, Subadiuum, Regerendarium, Exceptores singulares, &c.' Nec dubito, quin maiores nostri hoc Romanorum institutum imitati fuerint, cum præfectum siue Limenarcham huic oræ præfecerint, quem Quinque portuum Guardianum vulgo vocitant, quia, vt Comes littoris Saxonici nouem, ita quinque portubus præsit.</p>
242	
Cantium Saxonibus traditum.	<p>Cum autem Romani e Britannia cesserent, Vortigenus, qui maximæ Britanniae parti cum imperio præfuit, Cantio Guorungum præfecit, id est, Proregem, siue Libertum, quo nesciente, hanc regionem (vt habent Nennius, & Malmesburiensis) statim Hengisto Saxoni, in gratiam Rowennæ eius filiæ, quam misere deperibat, gratis concessit. Hinc primum Saxonum in Britannia regnum anno Christi 456. constitutum, illis Cantwara-ryc dictum, quod post annos 320. Baldredo ultimo rege deuicto, in occiduorum Saxonum potestatem deuenit, quibus ad Normannorum vsque imperium paruit. Tunc enim Cantiani ad Suanescombe (viculus est, vbi Suenum Danum olim castrametatum ferunt) ramos prætendentes ea lege Guilielmo Normanno se dederunt, vt patrias consuetudines illæsas retinerent, illamque inprimis, quam Gauelkind nominant. Hac terræ, quæ eo nomine censetur, liberis masculis ex æquis partibus diuiduntur, vel fœminis, si masculi non fuerint. Hac hæreditatem cum xv. annum attigerint, adeunt, & sine domini consensu, cuiilibet vel dando, vel vendendo alienare licet. Hac filii parentibus furti damnatis in id genus fundis succedunt, &c. vt vere, quamuis minus pure in antiquo libro sit scriptum. 'Dicit Cantii Comitatus quod in Comitatu isto de iure debet de eiusmodi grauamine esse liber, quia dicit quod Comitatus iste, vt residuum Angliæ, nunquam fuit conquestus, sed per pacem factam se reddidit Conquestoris dominatui, saluis sibi omnibus libertatibus suis, & liberis consuetudinibus primo habitis & vsitatis.' Deinceps Guilielmus victor, vt Cantium, quæ tanquam Angliæ clavis habetur, sibi firmiter retineret, Connestabilem Castro Douerensi, eundemque Limenarcham v. portubus ex veteri Romanorum instituto præfecit. Hi sunt Hastings, Douer, Hith, Rumney, & Sandwich, quibus Winchelsey, & Rie, vt præcipua, & alia oppidula vt membra adiunguntur. Quæ quia bello maritimo operam nauare tenentur, immunitatibus gaudent multis & magnis; ipseque Limenarcha, qui sem-</p>
Gauelkind.	
Lord war=den of the fiue Ports.	
243	
<195>	<p>per aliquis est e proceribus nostris fidei spectatissimæ, in sua iurisdictione Admiralli auctoritatem in plurimis, aliaque iura habet, quæ nunc magna cum laude exercet Limenarcha noster nobilissimus, & prudentissimus D. Guilielmus Baro de Cobham regiæ maiestati a sanctioribus consiliis, & magnus literarum patronus. Sed iam ad loca.</p>
Greenwich	<p>Septentrionalem huius regionis partem, Tamisis Britannicorum fluminum præcipuus, vt iam dixi, alluit, qui Surreiam prætergressus statim sinuoso flexu, fere in se reductus, primum Grenouicum adit, vulgo Greenewich, id est, Sinus viridis, (fluminis enim sinus Wic Germanice dicitur) Danicæ classis statione, & Danica in Ealphegum Archiepiscopum Cantuariensem (quem anno</p>

Christi 1011. exquisitis tormentis trucidarunt) immanitate olim notissimus. Nunc vero Regiis ædibus celeberrimus, quas Humfredus Dux Glocestrensis ædificauit, Placentiamque dixit, & Henricus VII. magnifice adauxit. **Sed longe maximum huic decus est Diua nostra Elizabetha, quæ hic foelicissimis auspiciis in lucem ædita, vniuersæ Britanniæ, imo vniuerso terrarum orbi tantam lucem regiæ virtutis splendore affundit, vt iam omni laude maior sit, & adoranda non adornanda videatur.**

Eltham. **Huic a tergo Eltham secessus item regius adiacet,** vix trium milliarium hinc diuerticulo, quam Antonius Beccus Dunelmensis Episcopus, & Hierosolymitanus Patriarcha extruxit, Æleonoræque Reginæ Edwardi primi vxori donauit, cum Vesciorum hæreditatem interuertisset, ad quos locus iste prius spectauit. Episcopus enim ille, quem vltimus Baro de Vesci fiduciarium hæredem sibi scripsit, vt hæreditatem Guilielmo de Vescy filiolo Spurio traderet, vix bona fide cum pupillo egisse, traditur.

The breach. Infra Grenwicum, Tamisis diuulsis aggeribus, quam plurima terræ iugera oppressit, quocum annos complurculos, nonnulli immensis sumptibus luctati, vix

244

Scuruy=grasse. Britannica herba. molibus agendis, adiacentes agros, contra irruentes vndas tueri possunt. Prouenit hic copiose Cochlearia, nostris Scuruygrasse quam medicorum nonnulli Plinii Britannicam esse volunt, quo nomine ego illius iam memini, sed audi Plinium, 'In Germania trans Rhenum castris a Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ, dulcis solus, qua pota, intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus soluerentur. Stomacacem medici vocabant, & Sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba quæ vocatur Britannica, non neruis modo, & oris malis salutaris, sed contra anginas quoque & serpentes, &c. Frisii qua castra erant, nostris demonstrauere illam. Mirorque nominis causam, nisi forte confines Oceano Britannicæ velut propinquæ dicauere.' Aliam **tamen** & quidem probabiliorem nominis rationem adfert in suo Nomenclatore eruditissimus Hadr. Iunius, quem si placeat adeas, Britannicæ enim vocabulum me a cursu hic deflexit.

Vide in Insulis nostris Britan. de Armamentario Britannico.

<196>

Offord. Tamisis deinde ripis suis coarctatus Darentum flumen obuuium habet, qui e Suthreia demissus leni alueo vndas ducit per Otanford, nunc Offord Danicæ stragis anno 1016. consciam, Regiisque ædibus superbam, quas Warhamus Archiepiscopus Cantuariensis tanta magnificentia, sibi, & suis successoribus construxit, vt ad amouendam possessionis inuidiam, cum Henrico octauo commutare necesse habuerint. Darentus ad ostium Darentford, vulgo Dartfort, amplum, & frequens forum suo nomini adsciscit, sub quo Crecca riuius vna commiscetur; ad cuius vadum Creccanford, nunc Creyford, Hengistus Saxo octauo a Saxonum ingressu anno, signa cum Britannis contulit, cæsisque ducibus, tanta strage prostruit, vt ab illis nihil sibi deinceps metuerit, & regnum in Cantio securus constituerit.

Dartford.

A Darento ad Medweagi ostium nihil suspicit Tamisis præter oppidula, quæ tacitus præterire, nullum famæ rerumue dispendium. Inter ea primas tamen ferunt Grauesend notum, si quod aliud Angliæ oppidum, vtpote statio inter Cantium, & Londinum, vbi vtramque ripam pro-

- Hoe. pugnaculis communiuit Henricus Octauus, & Cliffe, a cliuo ædito, cui insidet nominatum, Synodo olim celebre, & Cliues at Ho Bedæ dictum, Ho enim vocatur illa quasi Chersonessus, quæ Tamisim, & Medweagum fluuium intersita, hic longe se in Ortum immittit.
- Medwey. Medwege fluuius, nunc Medway (Britannice nisi me veritas fugit, Vaga, cui Med Saxones addiderunt) fontes habet in Anderida sylua, quæ Wealde, id est, regio nemerosa Saxonibus dicta, & meridianam huius agri partem late occupat. Primum dum tenuis est Pensherst præterfluit antiquæ familiæ Sidnæorum sedem, cuius modo sydus erat, magna illa spes hominum, †expressimum virtutis exemplum, & literati orbis amor, Philippus noster Sydnæus, Eques longe clarissimus, ex illustri Warwicensi familia oriundus, qui acriter (†ab Zutphenum Geldriæ cum hoste congressus fortiter occubuit.) Hic ille Sydnæus est quem Deus ideo natum voluit, vt priscorum heroum specimen nostro seculo ostenderet; ita ex improviso ad se reuocauit, & nobis subduxit, ne deploratissimi nostri æui labes diutius videret. Verius enim de illo, quam vel de Marcello, vel Ælio Vero Maronianum illud vsurpari poterat,
- Ostendent terris hunc tantum fata, nec vltra
Esse sinent.
- Ignis vtique quo clarius effulsit, citius extinguitur, eripit se aufertque ex oculis subito perfecta virtus, quicquid est absoluti facilius transfuit, & optimi neutiquam diurnant, Placide si fas sit loqui, Sydnæe quiescas, nos te non lachrymis, sed admiratione decorabimus. Quicquid in te (vt de optimo illo Britanniae Præsidi optimus scriptor loquitur) amauius, quicquid mirati sumus: manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitatem temporum, fama rerum. Multos velut inglorios & ignobiles obliuio obruit, Sydnæus posteritati narratus superstes erit. <Aretai> enim, vt canit ille Græcus <kreissones eisi morou.>
- Tunbridg. Hinc Medway fl. Tunbridg respexit, vbi vetus est castellum quod Richardus Comes de Clare construxit, qui

- commutationis iure pro Brionio in Normannia accepit: eius enim auus Godfredus naturalis Guilielmi Ducis Normanniæ secundi filius, Aucensis, & Brionii Comes erat. Cum etenim diu de Brionio disceptatum fuisset, 'Richardus,' vt scribit Guilielmus Gemiticensis, 'pro repetitione eiusdem castrum in Anglia accepit oppidum Tunbrige. Asserunt enim Leucam Brionii cum funiculo circumcirca fuisse mensuratum & eodem fune in Angliam delato ad Tunbrige tantundem spatium in metiendo recepisse.' Veruntamen Manerium, vt vocant, de Tunbrige eius successores Glocestriæ Comites clientari iure ab Archiepiscopis Cantuariensibus ea lege tenuerunt, vt Archiepiscopis in inthronisatione Senescalli, & eorum liberi **ipsis** in tutela essent. Inde Maidston petit, quam cum Saxones Medweageston dixerint, Vagniacas esse illas credo, quas Antoninus memorat, & Nennius in suo vrbium catalogo, Caer Megwad corrupte, pro Medwag vocarit: nec sane distantiae ratio repugnat: hinc a Nouiomago, inde a Durobroui, de qua mox agemus. Oppidum hoc est frequens & cultum, magnaue longitudine extentum. In medio Archiepiscopi †Cantuariensis palatium, ab Vffordo inchoatum, & ab Islepo abso-
- <197>
- Maidstone. Vagniacæ.

Portgreuius. lutum habent; alterum item publicum totius huius agri ergastulum hic constituitur, immunitatesque plurimas Reginæ Elizabethæ fert acceptas, quæ Maiorem summum magistratum instituit, pro Portgreuio, quem prius habuit, quod innuo, quia antiquum hoc sit Saxonicum vocabulum, & apud Germanos etiamnum rectorem denotet, vt Markgraue, Reingraue, Landtgraue, &c.

Dorolenum. Leneham. Hic sub Vagniacis, ab oriente sole fluuiolus Medwegæ consociatur, qui ad Leneham surgit, quæ Antonini sine controuersia Durolenum est, perperam in nonnullis exemplaribus Duroleuum. Durolenum enim Lenum a quam Britannis sonat, & præter nominis reliquias, distantia etiam a Cantuaria, & Roffa, hoc esse Duroleum comprobatur; vt taceam situm ad viam Consularem Romanorum, quæ olim a Dubri (vt author est Higde-

247

Leeds castle. nus Cestrensis) per medium Cantium duxit. Nec aliud oppositum habet hic fluuius, quod memorem præter Leedes, quæ Creuequerorum nobilium opus, postea Baronis **de Bartholomæi de Badilsmer** inauspicata sedes, qui illud perfide contra Edwardum secundum, a quo dono acceperat, communiuit, sed postea meritis perfidiae poenas capite soluit. **Rem totam si placet ex historiola Thomæ De-la-More viri nobilis qui eodem tempore vixit, & vulgo non habetur.** 'Anno 1321. venit Isabella regina ad castrum de Leedes circa festum Michaelis, atque ibi pernoctare voluit, at vero non est permissa ingredi. Hac re Regis animo offenso, vt in suum contemptum acta, conuocatis vicinis ex Essexia & Londino nonnullis Castrum iussit obsideri: Castrum tenuit B. de Badelsmer in qua relicta vxore & filiis ipse cum reliquiis Baronibus ad res Hugonum euerendas profectus fuerat. Interim inclusis de salute desperantibus, Barones cum suis Kingston vsque peruenerunt rogantes per intermissos Episcopos Cantuariensem & Londiniensem & Comitum Pembrochiæ vt obsidionem Rex solueret, polliciti se post proximum Parlamentum Castrum Regi in manus tradituros. Rex vero perpendens non posse diu obsessos resistere exasperatus eorum contumacia, Baronum petitiones audire noluit: quibus in alias partes conuersis, postea non modico labore Castro potitur, reliquis in eo repertis suspensis, vxorem cum filiis, ad turrem Londinensem misit.'

Ailesford. Hinc Medweagus per vberima arua decidens Ailesford peruenit, Saxonice Eaglesford, Henrico Huntingdonensi Elstre, Nennio Epifford, qui prodidit Britannie Sathenaeghaibail etiam dictum a Saxonibus ibi deuictis, vti Anglesford alii eodem sensu vocarunt. Guortimerus enim Britannus, Guortigerni filius Hengistum cum suis Saxonibus hic aggressus est, quos incompósitos, cum secundum impetum sustinere non possent ita fugauit omnes, vt de Saxonibus actum fuisset; nisi Hengistus declinandi periculi gnarus, in Tanetum insulam se recepisset, donec inuictus ille Britannorum impetus deferueret, & integra subsidia e Germania

<198>

248

Horsted. Catigerni sepulchrum. aduenirent. Ceciderunt hoc prælio duces partium, Catigernus Britannus, & Horsa Saxo, quorum hic ad Horsted non procul hinc sepultus loco nomen reliquit, ille magnifico elatus funere contumulatus creditur prope Ailesford, vbi vasta illa saxa erecta sunt, quæ imperitum vulgus a Catigerno Keith coty house hodie vocat.

Durobrouis. Eadem etiam Medweagi ripa paulo superius vetusta
 ciuitas apponitur, Antonino Durobrus, Durobriuæ,
 & alibi rectius, Duroprouæ, vel Durobrouæ. Bedæ Du=
 robreuis, Saxonice Hroueceaster, nunc Rochester, & La=
 Rocheſter. tine Roffa, a Rhoffo quodam, vt iudicat Beda, sed pristinum
 illius nominis Durobrouis aliquid in se retinere mihi vi=
 detur. Nec est cur quis dubitet de nomine, cum præter
 Itinerariam rationem, & Bedæ auctoritatem, Durobreuis
 in charta foundationis ecclesiæ Cathedralis expresse vo=
 cetur. Hoc tamen admoneo in impressis Bedæ libris
 Daruernum legi, vbi in M. S. Durobreuis concipitur. In
 conualle sedet muris male firmis ex parte cincta, 'situ,' vt
 inquit Malmesbur. 'nimium angusta,' vnde olim Castellum
 potius quam vrbs habebatur. 'Castellum' enim 'Cantuari=
 o' vocat Beda. Sed nunc ad occasum, orientem, & me=
 ridiem magnis suburbiis tumet. Casibus defuncta est
 non paucis. Anno Christi 676. ab Athelredo Mercio
 prostrata, & deinde a Danis sæpius direpta. Templum
 magnificum erexit Ethelbertus Rex Cantii, quod &
 dignitate Episcopali illustrauit. Iusto primo episcopo
 designato: verum cum hoc vetustati cederet, Gundul=
 phus circa annum 1080. restaurauit, & presbyteris ex=
 pulsus, monachos induxit, quibus iam eiectis, Decanus,
 vi. præbendarii, & Scholastici sunt subrogati. Iuxta tem=
 plum, flumini impendit castrum opere, & situ satis mu=
 nitum, quod Odonem Episcopum Baiocensem, & Can=
 tii Comitem extruxisse fama refert. Certum enim est il=
 lum, cum ex ancipiti rerum mutatione penderet, hoc
 contra Guilielmum Rufum tenuisse, & tandem rerum
 necessariarum inopia coactum, non tantum castrum tra=
 didisse, sed etiam de gradu deiectum solum vertisse. Re=
 <199>

249

cepto sic castello, Henricus primus qui Rufo successit,
 'Ecclesiæ Cantuariensi & Archiepiscopis eius custodiam, & con=
 stabulationem in posterum possidendam concessit,' vt habet Flo=
 rentius Wigornensis) '& in eodem turrem sibi construendi li=
 centiam.' Ex quo tempore vna, & altera obsidione fatiga=
 tum fuit, sed tum maxime, cum Barones armorum stre=
 pitu totam Angliam concuterent, & Simon de Monte=
 forti acerrime, sed frustra oppugnaret, pontemque sub=
 licium rescinderet. Pro quo saxeum arcuato opere spec=
 tatissimum e Gallorum manubiis substruxit postea Rob.
 Knowles, qui ab infimo gradu, ad summum honoris fa=
 stigium bellica virtute conscendit. Sub hoc ponte Med=
 weagus violentus, & torrens æstuat, & eluctatur, statim=
 que sedatio nauale se exhibet, classi omnium quas Sol
 vidit bellico apparatu instructissimæ, & in omnia momen=
 ta paratissimæ, quam Diua Elizabetha ad suorum tute=
 lam, & hostium terrorem maximis impensis ædificauit,
 ad eamque defendendam propugnaculum in ripa ap=
 Vpnoie. posuit.

Nunc Medweagus lætior, & latior crispantibus vndis
 spectatu amœnissimus fœcundos agros subluit, donec
 Sheppey insulæ obiectu diuisus (quam Ptolemæi Tolia=
 tin esse suspicamus, vt suo loco dicemus) duobus in Ta=
 misis æstuarium ostiis infertur, quorum occidentale
 Westswale: orientale, quod Sheppeiam a continenti
 abscidisse videtur, Eastswale dicitur, Bedæ Genlade, ad
 quod Middleton, nunc Milton villa olim regia, Sitting=
 burne diuersoriis refertur, & Feuersham Stephani re=
 gis monasterio, & tumulo olim notum adsident. Iuxta
 quæ puteos magnæ profunditatis, hinc inde, vt etiam a=

Putei in Can=
tio cur facti. libi per hunc agrum vidimus, de quibus variæ feruntur
opiniones. Ego autem nihil quod opiner, habeo, nisi pu=
tei illi fuerint, e quibus cretam albam ad stercorandos
agros effoderunt olim Britanni, vt docet Plinius. 'In cen=
tenos enim,' vt inquit ille, 'pedes puteos egerunt ore angustatos,
sed intus spatiantes,' cuiusmodi hi ipsi sunt, quos dicimus.
Inde aperto littore, quod cochleis & ostreis fœcundum

250

Rhculuer.
Regulbium,
<200> ostreorumque viuariis frequens, Reculuer cernitur, Sax=
onice Reaculf, sed Romanis olim & Britannis Regul=
bium, sic enim Notitiarum libro vocatur, qui Tribu=
num cohortis primæ Vetasiorum in excubiis hic sub lit=
toris Saxonici Comite (sic enim tunc temporis Mariti=
ma Cantii ora vocabatur) egisse memorat: & hanc sane
suam antiquitatem effossis Imp. Rom. nummis adhuc
testatur. Ethelbertus Rex Cantii cum Cantuariam Mo=
nacho Augustino †concessit, in hac sibi palatium extruxit,
Bassa Saxo monasterio ornauit, e quo Brithwaldus oc=
tauus Cantuariensis ecclesiæ Archiepiscopus euocatus
erat. Hinc Raculfminster etiam a monasterio dictum fu=
it, cum Edredus Edmundi senioris frater ecclesiæ Christi
Cantuar. donaret. Hodie vero nihil aliud est, quam vicu=
lus rusticus, & si quid nominis habet, ex monasterio illo
habet, cuius sacræ turres Pyramidales vsui sunt nau=
gantibus, ad tæniâs quasdam, & breuia in Tamisis ostio
euitanda. Vt enim canit ille in Philippeide

Cernit oloriferum Tamisim sua Doridi amaræ
Flumina miscentem.

Stoure fl.
Chilham. Nunc ad Tanet insulam deuenimus, quam tenui in=
tercurrente alueo, a continente disternat Stoure flu.
Bedæ Wantsum, qui duobus in syluestri regione, quam
The Weald vocant, disparatis fluuiolis coalescens, quam
primum solidus fertur, Ashford & Wye, emporiola nota
inuisit, inde Chilham, siue vt alii vocant Iulham, vbi castr
antiqui rudetum est, quod Fulbertus quidam Douoren=
sis construxisse memoratur. Constans fama apud incolas
est Iulium Cæsarem in secunda contra Britannos expe=
ditione, hic castrametatum fuisse, & inde Iulham, id est Iu=
lii statio, vel domus dictum: & ab illis, nisi me fallo, facit
ipsa veritas. Prodit enim Cæsar ipse, cum noctu a littore
XII. millia pass. confecisset, ad flumen primum cum Bri=
tannis conflixisse, ibique cum eos in syluas coniecisset, ca=
stra muniuisse: vbi crebris arboribus succisis locum egre=
gie natura, & opera munitum habuerunt Britanni. Hic
enim locus XII. a littore mill. exacte abest, nec aliud est

251

<201> interpositum flumen, vt necesse fuerit, ad hunc castris
primis peruenisse: in quibus decem etiam dies con=
tinuit, dum classem tempestate afflictam reficeret, & sub=
duceret, Sub hoc oppido, tumulus viridanti cespite ve=
stitus ostenditur, quo conditum multis retro ante secu=
lis Iul-laber ferunt, quem alii Gigantem, alii veneficam
fuisse somniant. Ego vero, cum aliquid antiquæ memo=
riæ eo nomine latere existimarim, propemodum mihi per=
suaserim Laberium Durum Tribunum militum hic situm,
quem interfecerunt Britanni in itinere, ab illis quæ dixi
castris, & inde Iullaber tumulum dictum fuisse.

Duruernum. Quinto hinc milliari Stoure diuiso alueo, Durouer=
num primariam huius prouinciæ vrbem rapide alluit,
nomenque fecit. Durwhern enim fluuium rapidum Bri=

Canterbury.

tannis denotat. Ptolemæo pro Durouerno Daruernum, Bedæ & aliis Dorobernia, Saxonibus Cantwarabyrig, id est vrbs populi Cantiani, Nennio, & Britannis Caer Kent, id est vrbs Cantii, nobis Canterbury, Latinis Cantuarua dicitur. Vrbs peruetusta, Romanoque sæculo procul-dubio illustris, 'Nec adeo magna' (vt inquit Malmesburiensis) 'nec exiliter parua, quæ & terræ positione, soli affinis maxima vbertate, & integro murorum ambitu, fluuiis irrigua, nemorum opportunitate inclita, præterea maris vicinitate piscium fœcunda.' Heptarchia Saxonica efflorescente, regni Cantii caput, & sedes regia fuit, donec Ethelbertus Rex eam, cum iure Regali Augustino Anglorum Apostolo concesserit, qui Archiepiscopali sede hic stabilita, Angliæ Metropolim constituit. Iam inde incredibile est, quantum floruit, cum Archiepiscopali dignitate, tum meliorum literarum schola, quam Theodorus septimus Archipræsul instituit: & quamuis Danico bello conquassata, & fortuitis incendiis magna ex parte subinde absumpta, semper tamen renata est splendidior. A Normannorum ingressu, cum Guilielmus Rufus, vt est in Annalibus S. August. 'dedisset ciuitatem Cantuariæ Episcopis ex solido, quam tenuissent antea ex beneficio,' religionis nomine, & præsulum benignitate, inprimis Simonis

252

<202>

Sudbury, qui mœnia restaurauit, non modo respicit sed etiam splendorem, quasi subito accreuit, vt priuatum ædificiorum pulchritudine, omnes Britanniae ciuitates adæquarit, sacrarum vero ædium magnifica structura, & frequentia, celeberrimas quasque superarit. Inter has duæ maxime enituerunt, Christi scilicet, & Diui Augustini vtrumque Benedictinis monachis oppletum: Christi autem templum in medio quasi vrbs sinu, tanta maiestate, vt Erasmus inquit, se in cœlum erigit, vt procul etiam intuentibus religionem incutiat. Augustinus ille, quem dixi, hoc Romanorum fidelium opere, vt author est Beda, antiquitus factum recuperauit, Christo sacrauit, sedem successoribus constituit, in qua septuaginta duo iam perpetua serie sederunt Archiepiscopi. E quibus Lanfrancus & Guilielmus Corboyl superiorem Ecclesiae partem, & qui successerunt, inferiorem, quum illud vetustius opus incendio concidisset, ad eam qua nunc cernitur amplitudinem maximis impensis, quas superioribus sæculis superstitione suggessit, perduxerunt. Plurimi enim summi, infimi, confertim huc cum amplissimis donariis, ad visendum Thomæ Beckett Archiepiscopi tumulum confluxerunt. Qui a militibus hoc in templo trucidatus, quod se regi peruiuaci animo operosisset, & a Pontifice Romano in Martyrum album relatus, diuino honore colebatur, tantisque muneribus ornerabatur, vt thecæ, in qua conditæ fuerunt eius reliquiae, vilissima pars aurum fuerit. Gemmis raris, vt inquit Erasmus, & prægrandibus collucebant, nitebant, fulgurabant omnia, templum etiam vniuersum plusquam regiis opibus vndique luxuriauit, Christique nomine quasi oblitterato, in S. Thomæ transit. Nec vlla alia re æque celebratum fuit, ac huius memoria, ac sepultura, licet aliorum sepulchra non immerito iactet, inprimis Edwardi principis Walliæ cognomento Nigri, herois bellica laude ad miraculum præstantissimi, & Henrici IIII. Regis Angliæ potentissimi. Verum has nebulas Euangelii lumen sub Henrico VIII. discussit,

monachorumque examina dispulit, pro quibus in Christi templo Decanus, Archidiaconus, Præbendarii x. & verbi diuini sex præcones sunt collocati, qui diuinum verbum in circumuicinis locis disseminent. Alterum templum huius pertinacissimus æmulus sub vrbem ad Orientem sedem habuit, S. Augustini nomine notum, quod ipse Augustinus, & Ethelbertus Rex, eius hortatu, Petro & Paulo posuerunt, vt sepultura esset, tum Regum Cantii, tum etiam Archiepiscoporum, (nondum enim in vrbe sepelire fas erat) infinitisque opibus cumularunt, concessa Abbati officina monetaria, cum iure pecuniæ signandi. Nunc vero maxima parte suis ruinis inuoluta, reliqua in ædes regias conuersa, quantum fuerit intuentibus facile ostendit. Nihil attinet de altera ecclesia, huic vicina, dicere, quæ, vt habet Beda, a Romanis condita fuit, Martinoque sacrata, in qua ante Augustini aduentum, Bertha Ethelberti vxor Christianis sacris interesse solebat. De castro ad Australe vrbis latus fatiscientibus nunc propugnaculis, cum non admodum magnam præ se ferat antiquitatem nihil occurrit, quod memoria dignum, nisi a Normannis constructum fuisse. De sedis Cantuariensis dignitate, quæ olim longe amplissima fuit, nihil dicam, nisi vt superioribus seculis in Romana hierarchia, Archiepiscopi Cantuarienses Pontificis Romani Legati, & veluti alterius, vt dixit Urbanus II. orbis Patriarchæ erant; sic cum fugata esset Pontificum autoritas, in Synodo, an. 1534. decretum, vt illo titulo deposito, Primates, & Metropolitanus totius Angliæ dicerentur. Quam dignitatem nunc gerit Reuerendissimus in Christo pater, D. Ioannes Whitgiftus, qui & deo vitam, & Ecclesiæ operam omnem sancte consecrauit. Cæterum Polus Borealis supra Cantuariæ horizontem grad. LI. scrup. XVI. attollitur, Longitudo vero XXIIII. partib. LV. scrup. definitur.

A Dorobernia, Stowre statim se in vnum colligit, simplexque fertur **per Fordiche (qui paruus Burgus de Forewich Guilielmi primi libro dicitur) laudatis trutis**

insignem ad Sturemouth venit, vbi duo itinera dispensatis aquis sibi aperit, nomenque relinquens, Wantsume dicitur, Thanaton ab Occasu, & Austro insulam faciens, ab aliis enim partibus Oceano abluitur. Hanc Solinus Athanaton, & Thanaton aliis exemplaribus dixit, Britanni Inis Ruhin (teste Asserio) fortasse a Phocis, Saxones Tanet, & Tanetland, nos Tenet. Terra tota est ex creta albicanti, frumentariis campis fœlix, & vberi gleba, octo mill. in longitudine extenditur, quatuor in latitudine patet, familiarum sexcentarum habebatur, pro quo in Beda mendose legitur milliarium sexcentorum. Quod vero Solinus nullo serpi angue hanc insulam scribat, & terram hinc asportatam angues necare, iam falsum deprehenditur. Proinde etymologia illa <apo tou thanatou>, i. a serpentium morte deducta plane labascit. Hic primam exscensionem fecerunt Saxones, hic illis perfugium, hic magnas eorum strages ædidit Guortimerus Britannus, cum ad Lapidem tituli (sic in Nennio vocatur locus, quem Stonar eo fere sensu nunc vocamus, & portum fuisse constat,) præcipitata fuga in myoparones coegerit. Quo etiam loco (inquit ille) iussit se sepeliri ad compescendos, vt existimauit, Saxonum furores;

quemadmodum Scipio Africanus, qui ita sibi sepulchrum statui præcepit, vt Africam prospectaret, ratus vel hoc etiam Pœnis terrori futurum. Hic etiam ad Wipped= fleet, a Wippedo Saxone interfecto sic dictum, Britan= nos multis præliis attritos fudit Hengistus. Augustinus multis post annis in hanc terram conscendit, cuius be= nedictioni regionis fœcunditatem ascripserunt sacerdo= tes creduli, Monachusque †Gorcelinus exclamauit. 'Fœlix tellus Tanet, sua fœcunditate, sed fœlicissima tot deiferorum aduenarum, imo tot ciuium supernorum hospitio.' Postea Da= norum direptionibus ita afflicta, qui Domneuæ mona= sterium, nunc Minster virginibus velatis sacratum omni crudelitatis genere polluerunt, vt non ante pacata Nor= mannici imperii tempora refluoruerit.

Ad Australe Wantsumi ostium, quod alueum mutasse

255

Rhutupiæ. credunt, e regione insulæ apposita fuit vrbs, quæ Ptole= mæo Rhutupiæ, Tacito Portus Trutulensis, pro Rhutupensis, si B. Rhenanus nos non fallit, Antonino Rhitupis Portus, Ammiano Rhutupiæ Statio.

Portus Tru= tulensis. Orosio Rhutubi portus, & ciuitas, Anglis, teste Beda, Reptacester, aliis Ruptimuth, Alfredo Beuerlacensi Richberge, hodie Richborow. Vnde hoc enatum no= men in confesso non est. Veruntamen cum a sabulo lo= ca huic vicina Sandwich, & Sandibay denominentur: & Rhyd Tufith Britannice vadum sabulosum sonet, inde, si auderem, libenter deducerem. In deiectu collis vrbs exporrecta videbatur. Arx æditori loco Oceano immi= nebat, qui ita iam arenis inuectis excluditur, vt a mil= liari vix eam salutet. Longe celeberrima fuit, Romanis rerum potentibus. Hinc e Britannia, in continentem frequens traiectus, ad hanc Romanæ classes appule= runt, Lupicinus a Constantio in Britanniam ad coer= cendas Scotorum & Pictorum excursions missus, He= rulos, Batauos, & Mœsiorum numeros hic exposuit. Theodosius etiam Theodosii Augusti pater (cuius sta= tuas, testante Symmacho, equestres ob Britanniam pa= catam Senatorius ordo decreuit) cum suis Herculiis, lo= uis, Victoribus, Fidentibus (hæ Romanorum erant co= hortas) huc delatus est. Postea cum Saxones piratæ sub= latis commerciis, maria bello intercluderent, & littora nostra crebris latrocinis infestarent, Legio Secunda Augusta, quæ a Claudio Imperatore e Germania tra= ducta, plurimos annos Iscæ Silurum in Wallia consede= rat, huc translata, Præpositumque suum hic habuit sub Comite littoris Saxonici. Quam præposituram for= tasse gessit Clemens ille Maximus, qui in Britannia a mi= litibus Imperator salutatus Gratianum interfecit, & po= stea Aquileiæ a Theodosio occisus. Hunc enim Ausonius Rhutupinum latronem in his versiculis de Aquileia dixit.

Maximus armigeri quondam sub nomine lixæ.

Fœlix quæ tanti spectatrix læta triumpho,

Fudisti Ausonio Rhutupinum Marte latronem.

256

Sunt qui Rhutupini nomine Bri= tanniam om= nem intelligi volunt.

Alium etiam Rhutupiarum præsidem Flauium Sanc= tum obliuione in Parentalibus suis vindicauit, idem Po eta de quo cecinit.

Militiam nullo qui turbine sedulus egit,
Præsidi lætatus quo Rhutupinus ager.

Claudium Contentum patrum, qui ingentem pecuniam fœnori inter Britannos occupatam, & vsuris multiplicatam extraneis morte præreptus liquit, hic etiam situm, funebri carmine prosequitur Ausonius.

Et patruos Elegeia meos reminiscere cantus,
Contentum, tellus quem Rhutupina tegit.

<206> Post Saxonum aduentum floruerunt etiam Rhutupiæ. Ethelberti enim Cantii regis Regiam fuisse memorant scriptores, Bedaque ciuitatis nomine insigniuit. Inde deficere cœpit, nec nomen vsquam legitur, nisi apud Alfredum Beuerlacensem, qui Alcherum cum Cantuaritis Danos spoliis implicatos, ad hanc Richberge tunc dictam, fudisse prodidit. Nunc vero vestigia eius omnia tempus erasit, vtque nos doceat vrbium perinde ac hominum fata volui, hodie aruum est, in quo platearum tractus cum seges succreuerit, se intersecantes videas. (Vbicunque enim plateæ duxerunt, rarescit seges) quas vulgo S. Augustines crosse appellat. Et semiruta quædam arcis mœnia solum supersunt, quadrata forma sabulo tenacissimo materiata. <Akropolin> esse diuidices, situ adeo sublimi vliginosam in Taneto planitiem despicit, quam Oceanus se paulatim subtrahendo destituit. Urbis autem area nunc aratro proscissa nummos Romanorum aureos, & argenteos, vetustatis sua indicia sæpenumero egerit, prolemque suam paulo inferius ostendit, quam a sabulo Sondwyc dixerunt Saxones, nos vero Sandwich. Hoc e quinque portuum, quos vocant, numero, ad Septentriones & occasum mœnibus, alias aggere, flumine, & fossa munitum, olim Danorum furores, superiori ætate Gallorum ignes sensit; nunc incolis satis frequens licet portus ex aggestis arenis, & magna naue oneraria Pauli IIII. PP. in ipso alueo depressa, non sit nauigiis

257

Cantium Prom.
The Foreland.
Rhutupina ostrea.

magnis ferendis iusta altitudine.
Sub Rhutupiis Ptolemæus Cantium promontorium, quasi extremum huius anguli verticem statuit, quod corrupte nonnullis exemplaribus Nucantium, & Acantium, Diodoro Carion, nobis hodie the Foreland dicitur. Verum omnia hæc circumquaque littora a Rhutupiis Rhutupina littora Poetis dicuntur. Hinc luuenalis cum Curtium Montanum delicatulum ventriconem satyricæ insectaretur, de ostreis ex hoc littore Romanam delatis.

nulli maior fuit vsus edendi
Tempestate mea, Circæis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rhutupinove ædita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu.

Et Lucanus.

Fretum Britannicum.

Aut vaga cum Thetis, Rhutupinaque littora feruent.
Hæc ora maritima ab Europæ continente, freto disiungitur, vbi maria terram perfodisse credunt nonnulli, Solinus fretum Gallicum appellat, Tacitus, & Ammianus fretum Oceani, & Oceanum fretalem. Gratius Poeta 'Freta Morinum dubio refluentia ponto.' Belgæ Dehofden, a duobus promontoriis, vt annotauit doctissimus Abrah. Ortelius. Nos The strait of Calleis. Galli Pas de Callais. **Hic enim locus est vt inquit nostri temporis Poeta,**

gemini qua ianua ponti

Faucibus angustis, lateque frementibus vndis
Gallorum Anglorumque vetat concurrere terras.

<207> Horrendis, vt vere inquit Marcellinus, hoc fretum attol-
litur æstibus, rursusque in speciem complanatur campo-
rum; bis inter duos lunæ exortus affluens bisque reme-
ans. Attollente enim se Luna, ad Meridianum, & sub
Horizonte in opposito iam demersa, supra modum hic
intumescit Oceanus, & immensa aquarum moles tanto
cum murmure in littora irruit, vt non sine causa ille dix-
erit 'Rhutupinaque littora feruent.'

Morini. Ex aduerso in continente consederunt Morini, sic
antiqua Celtarum lingua dicti, quasi maritimi, siue

258

maris accolæ. Eorum regio nunc Conte de Guines, & Conte
de Bolonois dicitur, duosque olim nominatissimos habuit
locos, Gessoriacum, & Itium, vnde Cæsar commo-
ditus e Gallia in Britanniam esse traiectum prodi-
dit, plurimique fuisse credunt, quod nunc Callais vocant,
sed magnus ille & eruditus Hospitalius Galliæ Cancel-
larius, rei antiquariæ peritissimus asserit Caletum mini-
me vetustum esse, tantumque viculum fuisse, cuiusmodi
Galli Burgado vocant, priusquam Philippus Comes Bo-
noniensis, mœnibus incinxerit, non multis ante annis,
quam Angli expugnauerint. Nec vsquam legas aliquos
inde in Britanniam soluisse ante illa tempora. Itium igi-
tur alibi quærendum existimo, ad Vitsan scilicet inferius
prope Blanest, quod nos Whitsan vocamus, verbo ab
Itio non abludente. Huc enim omnes ex hac insula
transmisisse, & inde in eadem soluisse, ex historiis nostris
obseruamus, vsque adeo vt Lodouicus Sanctus cum
Thomam Cantuariensem religiosa peregrinatione in-
uiseret, hoc solum a Diuo illo nupero demississime con-
tendit, vt inter Vitsan, & Douer nemo naufragio peri-
ret: quasi hinc inde eo tempore commodissimus fuerit
traiectus, nec alibi sane hoc fretum magis coarctatur.
Quamuis existimandum sit nauigantes in transmitten-
do non nauigationis compendium, sed portuum op-
portunitatem vtroque in littore spectasse. Sic quamuis
fretum angustissimum sit inter Blacness Galliæ, & The
Nesse Angliæ: nunc tamen traiciunt inter Dubrin, &
Caletum, superioribus seculis priusquam obstrueretur
Portus Vitsan, inter illam, & Dubrin, antea vero inter
Rhutupias, & Gessoriacum, vnde Claudius Imp. & alii
quos dixi duces in Britanniam transmiserunt. Gesso-
riacum hoc Plinius Portum Morinorum Britannicum vo-
care videtur, fortasse ob traiectum inde in Britanniam,
Ptolemæus, apud quem in locum Itii prorepsit, Gessoria-
<208> cum nauale, qua etiam significatione, Britanni Bowlin
llong vocitant. Nam Gessoriacum fuisse maritimum il-
lud oppidum, quod Ammianus Bononiam, Galli

Breuis-
simus
inter Galli-
am, & Bri-
tanniam
traiectus.

Gessoriacum.

Bononia
Galliæ.

259

Bolongue, Belgæ Beunen, nos Bolen vocamus, asseue-
ranter contra Boethium Scoticum & Turnebum affir-
marim; cum ex B. Rhenani autoritate, qui tabulam
militarem antiquam vidit, in qua scriptum 'Gessoriacum,
quod nunc Bononia,' tum itineraria ratione, quæ exacte re-
spondet distantia, quam inter Ambianos, & Gessoriacum
interposuit Antoninus. Sed quod instar omnium est, py-
raticam Carausii factionem, quam * Gessoriacensibus
Pag. 272. æ=
ditione Ba=
siliens.

Pag. 251.

tio A. dictus: alter ad Constantinum Maximum eius filium, ad * Bononiam fuisse deuictam commemorat, vt Bononia, & Gessoriacum sit necessario vnum idemque oppidum, vetustiusque nomen sub eo tempore exoleuisset videatur. Nec enim iudicandum est, tantos auctores ad tantos principes, in huius loci notatione (recentium memoria) aberrauisse. Sed quid mihi cum Gallia? Certe horum memoriam libentius vsurpauit, quod maiorum nostrorum virtus sæpissime hac in ora emicuit, qui Caletum, & Gessoriacum Gallis extorserunt, quorum hoc supplicanti Gallo, post octennium pacta pecunia reddiderunt, illud vero, annos CCXII. Gallo fremente, tenuerunt.

Sandon.
Deale.

Vbi Cæsar
appulit.

Nunc Britanniam plenis velis, & secundo æstu repetamus. A Cantio promontorio in Austrum per aliquot miliaria crebro colle exurgens procurrit littus. Sed cum ad Sandon, id est, tumulum arenarium, & Deale castra vicina peruenerit, quæ Henricus VIII. patrum memoria extruxit, subsidet, planum & apertum mari obiacet. Ad Deale illud, Dole Nennius vocat (& vere opinor, iacentem enim & apertum ad mare, vel flumen planitiem sic hodie appellant Britanni nostri) Cæsarem appulisse constans est fama, Nenniusque suffragatur qui barbare scripsit. 'Cæsar ad Dole bellum pugnavit,' Tabula item pensilis in Castro Douerensi, hoc idem comprobauit, fidemque etiam facit Cæsar ipse, qui aperto, & plano littore se terram conscendisse, difficilique pugna a Britannis exceptum memorat.

260

vnde Lelandus noster in Cignea Cantione

**Iactat Dela nouas celebris arces
Notus Cæsareis locus trophæis.**

Cæsar in
Britanniam
ingressus.

<209>

In libro de
arte & natura.

Ille enim (a cursu paulatim digredi liceat) omnibus, vt e Seneca habet Pomponius Sabinus, terra marique captis, Oceanum respexit, quasi orbis Romanus non sufficeret, alium cogitauit, classeque mille nauium (sic ex Cota scribit Athenæus) vel vindictæ de Britannis, qui Gallis opem tulerunt, sumendæ, vt Strabo; vel Britannicarum Margaritarum spe, vt Suetonius; vel gloriæ cupiditate vt alii tradunt, inflammatus, anno ante Christum natum LIII. & rursus sequenti, Britanniam ingressus est. Cum antea, non vt fabulatur Rogerus Bachonus, speculis in ora Gallica dispositis, & arte Catoptrica quæ latentes species multiplicat; sed per speculatores, vt ipse, & Suetonius contestantur, portus & nauigationem explorasset. Quid hic gesserit ipse satis fuse literis mandauit. Sat mihi sit de illo e scriptoribus pauca, quæ minus sunt protrita, paucis adnotare. Cum hanc insulam adiret, licet tot rebus gestis clarissimus esset, ea fuit temperantia, & a nostri seculi pompa adeo alienus, vt tres solummodo domesticos in famulatu haberet. Quod Cotas qui tunc secundum in castris locum obtinebat, in Commentario suo Græco de Romanorum Repub. (authore Athenæo) prodidit. 'Cum Britanniam peragret' inquit Seneca, 'nec Oceano fœlicitatem suam continere posset, audiuit, decessisse filiam, publica secum fata ducentem: sed tam cito dolorem vicit, quam omnia solebat.' Hoc ipso etiam in loco cum secundo Britanniam aggrediretur, vt ex amissis Suetonii monumentis habet Eutropius: 'Scæua miles Cæsaris cum quatuor commilitonibus nauicula ante transuectus est ad scopulum insulæ propinquum, atque in=

terea recessu Oceani destitutus est. Complures Britanni in paucos Romanos impetum faciunt: cæteri tamen qui perrari comites ipsius fuerant, nauigio redeunt: Scæua imperterritus manet, vndique telis obrutus: ac primo pilo restitit, postremo gladio rem gerit solus in plures. Cumque fessus, vulnera-

261

tusque esset, & galeam ac scutum ictibus perdidisset, cum duabus loriceis natauit ad castra Cæsaris, & poposcit ab imperatore veniam pro temeritate, quem Cæsar Centurionatus honore subuexit. Hic ille Scæua est cuius virtus in bello ciuili, Dyrachii clarissime emicuit, quemque natione Britannum fuisse Poeta noster Iosephus in Antiocheide prodit, in his de Britannia versibus

<210> Hinc & Scæua satus, pars non obscura tumultus
Ciuilis, Magnum solus qui mole soluta
Obsedit, meliorque stetit pro Cæsare murus.

Alia Cæsaris in nostra regione gesta ex ipso petas. Nec enim ego grandæuum illum Britannum conueni, quem M. Aper (apud Quintilianum) in hac insula vidit, qui se fatebatur pugnæ interfuisse qua Cæsarem arma inferentem arcere littoribus aggressi sunt. Nec ego historiam iam conscribere in animo habeo. E Britannia victor reuersus, thoracem ex Britannicis margaritis factum, vti apud Plinium legimus, Veneri genetrici in eius templo dicauit. Captiuosque, vt author est Honoratus, nonnullos Britannicos ad officia Theatralia, Aulæaque etiam, in quibus suas victorias Britannicas depinxerat, donauit. Quæ cum Britanni, qui in ipsis picti erant tollere solebant, cecinit Virgilius.

Thorax Veneris.

Purpureaque intexti tollant aulæa Britanni.

Verum iam satis exorbitauimus: ad propositum reuertamur.

Naualia Cæsaris castra. Huic littori satis longo tractu cumuli, velut aggeres subsunt, quos ventus conuerrisse nonnulli suspicantur: ego vero munitionem, seu potius naualia castra esse existimo, quæ Cæsar decem dierum labore, ne nocturnis temporibus intermissis confecit, vt in ea afflicta naues subduceret, contraque tempestates, & Britannos, qui eas frustra sunt adorti, tutaretur. Audio enim ab accolis hunc aggerem Romesworke vocari, quasi Romanorum opus. Eoque magis credo Cæsarem hic appulisse, quod prodat septimo hinc milliari (sic enim legit antiquus liber a Fl. Constantino viro consu-

Darellus.

262

lari emendatus) mare ita montibus angustis contineri vti telum ex locis superioribus in littus adigi possit. Certe statim a Deale cautium eminentia (moles magnificas vocat Cicero) Crythmo quam Sampetram vocant fœcunda, per septem plus minus milliaria ad Douer procurrit, vbi dehiscit, & se transeuntibus aperit; eaque loci est natura vt perinde, ac Cæsar describit, inter duos colles mare admiserit, & continuerit. Hoc cautium diuortio Dubris interiacet, cuius Antoninus meminuit, Saxones Dofra dixerunt, nos Douer. Inditum nomen scribit ex Eadmero Darellus, quia clausus, & impeditus erat. 'Cum enim,' inquit, 'antiquis temporibus valde eo loco portuosum mare se diffunderet, necessitate vrgente, sic effectum est, vt arctioribus quibusdam limitibus constringerent.' **Guilielmus** Lambardus tamen nominis rationem

Sampetra.

Dubris.

Douer.

<211>

Suffraganeus Archiepiscopi Cantuar.

a Dufyrrha, quod Britannice locum accliuem significat probabilius deduxit. Oppidum quod inter cautes considet (vbi portus ipse olim fuit, quum mare se insinueret, vti ex anchoris, & nauium tabulis erutis colligitur) portus opportunitate, quæ iam fere nulla est, & in Galliam traiectu magis celebratur, quam sua vel elegantia, vel frequentia. Celeberrimus enim est traiectus, cautumque olim lege erat vt nemo qui religionis gratia peregre proficisceretur, alibi traiceret. Qua Oceanum iam glareæ interiecta exclusum spectat, mœnibus præcinctum fuit, quorum pars aliqua superest. Templum habuit Martino sacrum, a Victredo Cantii rege fundatum, militum etiam Templariorum ædes, quæ iam disparuerunt, sedemque præbet Archiepiscopi Cantuariensis suffraganeo, qui cum grauioribus Archiepiscopus negotiis districtus sit, quæ ordinis sunt, non quæ iurisdictionis episcopalis gerit. E colle, seu potius rupe, quæ a dextra, omni fere ex parte confragosa in admirandam altitudinem exurgit, castellum amplissimum instat vrbeclæ, opere munitissimum, & turribus frequentissimum subiecto freto quodammodo minatur: 'Clauem, & repagulum Angliæ' vocat Matth. Parisi-

263

<212>

ensis. Vulgus hominum a Iulio Cæsare constructum somniat. A Romanis primo conditum ex lateribus illis Britannicis in sacello, quibus vsi sunt in suis substructio- nibus, arbitror, Præcipitante in occasum Romano imperio, Numerum Tungricanorum, qui inter auxilia Palatina numerabantur, hic in præsidio collocarunt, e quorum apparatu sagittæ illæ magnæ videntur, e basiliscis solitæ emitti, quas pro miraculis iam ostendunt castellani. A Saxonum ingressu, vsque ad confectum eorum imperium, nusquam, ne verbum de hoc castro, siue oppido legerim, nisi in schidis quibusdam ex tabula pensili hic asseruata, descriptis: quæ memorant Cæsarem, cum ad Deale appulisset, & ad Barmdowne, (hæc equitabilis est planities adiacens, & explicandis copiis opportuna) Britannos profligasset, Douerense castrum inchoasse, Aruiragum postea contra Romanos muniuisse, portumque obturasse. Arthurum deinde, & eius milites, nescio quos rebelles hic deuicisse. Cæterum paulo ante Normannorum aduentum, vnicum Angliæ munimentum habitum fuit, eoque nomine, Guilielmus Normannus Haraldum iureiurando adegit, vt hoc castrum cum puteo sibi in manus traderet, cum regnum affectaret: compositisque Londini rebus nihil prius habuit, quam hoc communire, nobilibusque latifundia in Cantio assignare, ea lege, vt præsto, cum certa militum manu ad hoc propugnandum forent, quod nunc tamen annua pecunia redimitur. Fertur etiam Philippum Augustum Galliæ regem dixisse, cum Ludouicus filius res nouas in Anglia moliretur, vrbesque quasdam caperet: Ne in Anglia filius habet, vbi vel pedem ponat, si Douerense castrum in potestatem non redegerit; vtique quod totius Angliæ munitissimum & Gallo opportunissimum.

In altera rupe, quæ est e regione, & æquato fere iugo, ædificii cuiusdam super antiqui supersunt reliquiæ. Quidam, nescio qua persuasus ratione, Cæsaris, Aram dixit; sed Thoinotus Cantuariensis, senex eruditus, qui adolescens

264

illud magna ex parte integrum vidit, Pharum fuisse mihi affirmavit quæ nocturno nauium cursui ignes ostenderet. Cuiusmodi altera ex aduerso ad Bononiam extitit a Romanis posita, & longo post tempore a Carolo magno restaurata,)vt testatur Regino, apud quem corrupte Phanum pro Pharum legitur) quæ nunc Gallis Tour d'or=der. Anglis The old man of Bullen vocatur. Sub hac rupe patrum memoria Henricus Octauus rex potentissimus, maximo labore, & infinitis impensis, defixis in ipso mari trabibus ingentibus, stilis colligatis, arborum, saxorumque cumulo iniecto molem, seu pilam, nos The Peere vocamus, eduxit, qua tutius naues subsisterent, Sed optimi regis studium inhorrescentis Oceani furor cito deuicit, operisque compages crebris fluctibus verberata se laxauit. Ad quam instaurandam Diua nostra Elizabetha, magnam pecuniæ vim erogauit, & Parliamentaria autoritas singulis Anglorum nauibus, quæ merces exportant, & important, vectigal in septennium imposuit.

<213> Hinc cautes ex creta, veluti serie cohærentes, per v. milliaria perpetuum habent dorsum vsque ad Folkstone, quod olim floruisse Romanorum numismata quotidie inuenta persuadent, quo autem nomine incertum. Ex illis turribus fuisse probabile est, quas Romani ad Saxones arcendos, (Theodosio Iuniore regnante) 'per intervalla' (vt inquit Gildas) 'ad meridianam Britanniae plagam in littore collocarunt.' Saxonibus religionis nomine celebre fuit, a monasterio quod Eanswida Eadbaldi regis Cantii filia virginibus consecrauit: nunc vero viculus est, eiusque partem maximam abrasit Oceanus.

Hith, siue Hide. Conuersa inde ad Occasum littorum fronte, ad quartum milliare Hith sedet, e quinque portibus vnus, vnde & illud nomen assumpsit, quod Saxonibus portum sonat; licet nunc vix illud nomen tueatur, ob arenas accumulatas, quibus mare longius excluditur. Nec tamen ita diu est, ex quo primum emicuit, ex occasu scilicet Westhythi, Oppidulum illud est ad Occasum, vicinum, portus=

265

que fuit, donec hinc se mare proauorum memoria submoueret. Originem autem & hoc Westhithum Limo viculo adiacenti debuit, qui olim celeberrimus erat portus, donec arenæ quas mare euomit, obstruxissent. Antoninus, & Notitiarum liber Portum Lemanis vocarunt, Ptolemæus <limēn>, quod cum apud Græcos significatiuum sit, Librarii vt viderentur defectum supplere <kainos limēn> scripserunt, Latinique interpretes 'Nouum portum' inepte conuerterunt: cum loci nomen Limen, vel Leman fuerit, vti hodie Lime. Stationem hic sub Comite littoris Saxonici Præpositus numeri Turnacensium habuit. Viaque hinc Militaris saxis constrata, ad Cantuariam pertingit, quam Romanorum fuisse opus facile diiudices, vti etiam castrum, quod in deiectu collis, decem quasi iugera inclusit, mœniumque reliquæ supersunt Britannicis lateribus, silicibus, calceque cum arena & grumis intrita sic compactæ, vt nec dum vetustati cesserint. Nunc vero licet portus non sit, dignitatis tamen pristinae vmbra non tenuem retinet. Guardianus enim portuum hic solemne iniit iusiurandum, vbi primum magistratum inuit, & hic de causis inter portuum incolas statis diebus cognoscit.

<214> Nonnulli existimarunt, magnum flumen hoc in loco se exonerasse, quod vnus, & alter scriptor de Lemano fluuio, & Lemanis ostio meminerint, ad quod Danica classis

Rumney Marsh. anno salutis 892. appulsa fuerit. Sed falsos eos in loci descriptione opinor, tum quod nullus hic fluuius nisi tenuis admodum, qui statim despectus emoritur: tum quod Huntingdonensis Archidiaconus pressæ fidei author, illam classem ad Lemane[m] portum appulsam scribat, nec verbum de flumine habeat. Nisi quis sentiat (quocum ego sentire non ausim) Rother flu. qui sub Rhye Oceano commiscetur, hac defluxisse, cursumque paulatim immutasse, cum campestris illa planities Rumney Marsh terræ accresceret. Hæc enim campestris regiuncula, quæ a Lemani x. mill. in longitudine, vii. latitud. occupat, luxuriantiori viriditate saginandis pecoribus aptissima, maris beneficio terræ paulatim accreuit. Vnde maris donum appel-

266

i. Marshmen 795 Ould Rumney. lare non immerito passim, perinde ac Ægyptum fluminis Nili donum vocarit Herodotus. Mare namque vt paria faceret, quod alibi hac ora hauserit, hic reddidit, vel recedendo, vel limum subinde apponendo; adeo vt Rumney oppidum e quinque portuum numero, quod a uorum memoria mari incubuit, duobus fere milliaribus a mari nunc disiungatur. Quanta sit solius vbertas, quam numerosa armenta pascat, quæ huc saginanda ex ultimis Angliæ partibus mittantur: quanta arte aggeribus contra exasperati Oceani insultus communitur, non facile credat, qui non propius conspexerit. **Saxonico seculo huius incolæ Merscware Saxonice dicti erant, & nominis sane significatio cum loci natura optime conuenit, nec ego Æthelwerdum antiquum illum scriptorem capio cum prodit 'Cinulfum Merciorum regem vastasse Cantium, & regionem quæ Mersc-uuarum dicitur: & Herbythum Ducem a Danis in loco Mersc-uuarum truncatum fuisse;** si hanc ipsam regiunculam non innuerit. Rumenal quod hodie Ould Rumney appellatur præcipuum erat topidum, cuius incolæ, vt est in Regis Guilielmi Primi libro, fuerunt quieti pro seruitio maris ab omni consuetudine, præter latrocinium, pacem fractam, & Foristell.'

Anderida. Andredcester. Sub hac, terra in Ortum euecta longius procurrit, (Nesse, quasi nasum vocamus,) cui insidet Lid, satis frequens oppidulum. Inde se reducens recta in occasum fertur, vsque ad Rotheri ostium, quo alicubi a Southsexia Cantium disternitur. Huius decursum a Southsexiæ parte superius paucis persequuti sumus. A Cantii parte priusquam Oxney insulam spargat, Newenden, habet, quod fuisse portum illum diu quæsitum, quem Notitiarum liber Anderidam, Britanni Caer Andred, Saxones Andredsceaster nuncuparunt, fere persuasor: primum quod incolæ vetustissimum fuisse oppidum, & portum asseuerent: deinde quod ad Andredswalde sylvam, cui nomen creauit, situm habeat: postremo quod Brittenden. i. Britannorum vallem, Saxones dixisse videantur, (vti etiam Segontium de quo antea) vnde

267

<215> Selbrittenden toti Centuriæ adiacenti nomen. Romani, vt hanc oram contra Saxones piratas tuerentur, numerum Abulcorum, cum eorum præfecto, hic statuerunt. Postea tamen Saxonum furore penitus deletum concidit, Hengistus enim, cum Britannos e Cantio omnino exturbare in animo haberet, maximique sua interesse existimaret, si maioribus copiis turmas adaugeret; Ælam e Germania, cum magna Saxonum manu euocauit. Qui dum magno impetu Anderidam hanc oppug-

naret, Britanni e sylua proxima insidiantes, ita eum exagitarunt, vt cum tandem post multas vltro, citroque illatas clades, partitis copiis, & Britannos in syluis fudisset, eodemque tempore in oppidum irrupisset. ita ad vindictam barbari animus exarsit, vt occisis incolis funditus euerterit. 'Locus vero desolatus multis post sæculis trans-euntibus,' (vt inquit Huntingdonensis) 'ostendebatur,' donec sub Edwardo primo, fratres Carmelitæ, e Carmelo Palestinae recens profecti, qui solitaria quærebant loca, hic monasteriolum **ex impensis Th. Albugeri militis** posuerint, oppidulumque statim enatum, quod ratione veteris oppidi diruti, Newenden, i. Nouum in valle oppidum, dici cœpit. Iuxta hanc Newenden in syluestri regione, sunt Cranbroke, Tenterden, Benenden, & alia vicina oppida, in quibus lanificii, siue rei pannariæ laus in primis floruit iam inde ab Edwardi III, temporibus, qui propositis præmiis, & plurimis concessis immunitatibus Belgas in Angliam, anno regni sui decimo, euocauit, qui nostros artem illam panni lanei contexendi edocerent, quæ hodie inter Reip. nostræ columina merito numeratur.

Res panna-
ria primum
in Anglia.

Comites
Cantii.

Nunc vt Cantii Comites suo ordine percenseam, (omissis Saxonibus Godwino, & aliis, qui non hæreditarii, sed officarii Comites erant,) Odo vterinus Guilielmi primi frater, primus habetur e Normannico sanguine, Cantii Comes, simulque Baiocensis Episcopus, vir ingenio prauo, turbidoque, & rebus nouandis semper intento, vnde post grauissimam, quam concitarat, seditio-

268

<216>

nem suis sedibus, & fortunis in Anglia a nepote Guilielmo Rufo eiectus. Deinde cum Stephanus Angliæ vsufructuarius bellicosos homines beneficiis sibi astringeret, Guilielmum Iprensem Flandrum eo honore exornauit; vti etiam eadem de causa Philippo Flandriæ Comiti, Cantii etiam titulum adiunxit Henricus Regis Henrici II. filius, cum res nouas in patrem moliretur, sed hic tantum titulo, & promisso tenus Cantii Comes erat. Vt enim habet Geruasius Cantuariensis. 'Comes Flandriæ Philippus suum pro posse spondit auxilium iuueni regi, faciens homagium cum iuramento. Cui pro seruitio suo promisit Rex cum toto Cantio, 1000. librarum redditum, Castellum quoque de Roffa, cum Castello de Douoria. Non longo post tempore Hubertus de Burgo, optime de Repub. meritis, suo quasi merito eundem honorem ab Henrico III. accepit, vir patriæ vere amans, & qui omnia officia, quæ a ciue optimo patria exigere possit, inter medias aduersantis fortunæ procellas cumulate præstitit. Eo sine prole defuncto, iacuit hic titulus vsque ad Edwardi II. tempora. Ille enim fratri suo iuniori, Edmundo de Woodstocke contulit, qui nepotis sui Edwardi III. tutor, falsæ, & iniquæ inuidiæ tempestatem subiit, securi percussus, quod in fratrem depositum, fratrum animum nunquam obscure tulerit, & illum e custodia liberare voluerit. Filii tamen duo, Edmundus & Ioannes successerunt, quibus sine sobole mortuis, hunc honorem eorum soror superstes in equestrem Hollandorum familiam transtulit: Thomas enim Hollandus eius maritus vxorio iure factus est Cantii Comes, quem ordine sequuti sunt Thomas eius filius, qui etiam Surriæ Dux, & bini huius filii, **Thomas qui ante nuptias præpropero fato obiit & Edmundus qui Angliæ Archithalassus dum Fanum Brioci in Britan-**

S. Brien.

nia Armorica oppugnaret, accepto vulnere, anno salu-
lutis 1409. occubuit. In his cum hæc familia sua ex-
acta periodo intercidisset, Rex Edwardus IIII. pri-
mum Guilielmum Neuill Dominum de Fauconberg, e-

269

oque extincto, Edmundum Grey Dominum de Ru-
thyn Cantiani Comitis honore adauxit, qui Georgium
filium successorem habuit. Ille ex Anna Wideuile con-
iuge prima Richardum Comitem Cantii progenuit
qui sine sobole diem clausit; ex secunda autem vxore
Catharina filia Guil. Herberti Comitis Penbrochiæ
Henricum Grey Equitem suscepit, cuius e filio Hen-
rico nepos Reginaldus in Comitem Cantii a Diua no-
stra Elizabetha anno 1571. erectus erat, cui sine
prole defuncto Henricus eius frater successit omnibus
veræ nobilitatis ornamentis longe ornatissimus.

Habet hæc prouincia paræcias 398.

.....

750

<638>

..... E regione

Toliapis.
Caunus.
Canuey.
<639>

Zelandiæ Tamisis nobilissimus Britanniæ flu. in Ocea-
num illabitur, quo loci duas insulas Toliapin, & Cau-
nam, siue Conuennon locat Ptolemæus. Hæc non-
dum nomine concessit suo, sed Canuey appellatur, ...
..... De altera vero Toliapi sententiam subinde muto,

751

Sheppey.
Mynster.

Quinbor-
row.
Goodwine
sands.

Fretum Bri-
tannicum.

Mare Bri-
tannicum.

vt Sheppey credam præter situm nihil video. Ea enim
satis antiquæ est memoriæ, in scriptoribus nostris Ouium
insula vbique dicta. Monasterium Mynster nunc vo-
cant habuit a Sexburga Ercomberti Cantiani regis vx-
ore anno 660. constructum. Nunc autem possessio est
clarissimi Equitis, D. Edwardi Hobæi mihi semper co-
lendi, qui inter pauculos Angliæ nobiles illustre inge-
nium eruditis studiis excolit. Castellum ad occasum præ-
tendit munitissimum, quod Edwardus Tertius posuit,
& Kingsborrow, id est Regius Burgus, dixit, pro quo
Quinborrow nunc appellatur. Magis ad ortum extra
Tamisis ostium Tanato insulæ locus vadosus, arenosus,
& nauigantibus insidiosus longe præiacet, quem Good-
wine sands vocant, vbi insulam anno 1097. absorptam,
quæ Comitis Goodwini patrimonium erat, produunt
annales. Forsan hæc Toliapis, ni malis pro Toliapis,
Thanatis legere, & nonnullis exemplaribus Toliatis le-
gitur, de qua in Cantio egimus. Hoc in loco immensa a-
quarum vastitas ita coarctatur, vt Oceani fauces inter
Europæ Continentem & Britanniam non amplius xxx.
mill. pass. pateant, quæ angustię Fretum aliis Britanni-
cum, aliis Gallicum dicitur, & maris est Britannici limes
quod sensim littora, quæ quasi coierant, semouet, &
terris vasta æqua portione cedentibus, Britanniam &
Gallias ab ortu ad occasum interluit. Ab hoc Britanni-
cum mare incipit, ...

.....

<The book continues to grow, partly because the pages in this
edition are slightly smaller, but mostly because some further ad-
ditions have been made, including an extravagant eulogy for Sir
Philip Sidney (page 245). Asterisks placed in the margin mark
the sites of these additions. – C.F. July 2010.>